

Om helsetjenesten

Hva koster sykelønnsordningen?

Sammendrag

Bakgrunn. De totale kostnader ved sykelønnsordningen anslås vanligvis til to ganger folketrygdens utgifter. Dette anslag baserer seg på en femti-femti-fordeling av sykefraværsdager på arbeidsgiver og folketrygden. Det er spørsmål om fordelingen fortsatt er korrekt etter utvidelsen av arbeidsgiverperioden til 16 kalenderdager i 1998, ved at anledningen til egenmelding er blitt utvidet og ved at sykefraværene er blitt lengre.

Materiale og metode. Rikstrygdeverkets registreringer av legemeldt sykefravær i 2001 og Statistisk sentralbyrås statistikk over egenmeldt sykefravær i 2001 er utgangspunktet for beregningene.

Resultater. Andelen av det totale antall sykefraværsdager som faller på arbeidsgiver på årsbasis, anslås til 34,4 %, 32,7 % for kvinner og 37,0 % for menn. Anslaget er rimelig robust og lite påvirket av omfanget av egenmeldte sykefraværsdager innen rimelige grenser og av underregistrering av det legemeldte korttidsfravær av selv betydelig omfang.

Fortolkning. Brukes fordelingen av sykefraværsdager på arbeidsgiver og folketrygden til å anslå arbeidsgivernes utgifter og sykelønnsordningens totale kostnad, vil en endring fra femti-femti til nærmere $\frac{1}{3}$ på arbeidsgiver og $\frac{2}{3}$ på folketrygden bety at estimatene for arbeidsgivernes utgifter til sykelønnsordningen blir nærmere 50 % mindre og at anslaget på sykelønnsordningens totale kostnad blir 25 % mindre. For 2001, da folketrygdens utgifter til sykelønnsordningen for arbeidstakere mv. var 21,2 milliarder, betyr dette at arbeidsgivernes antatte utgifter til sykelønnsordningen blir vel 10 milliarder kroner lavere enn tidligere antatt og at anslaget på kostnaden for sykelønnsordningen totalt blir redusert med det samme beløp, fra 42,4 milliarder til om lag 32 milliarder kroner.

Engelsk sammendrag finnes i artikkelen på www.tidsskriftet.no

> Se også side 602

Tor Bjerkedal
 tor.bjerkedal@samfunnsmed.uio.no
Ola Thune
 Utredningsavdelingen
 Rikstrygdeverket
 0241 Oslo

Ved innføringen av den nye sykepengeordningen i 1978 ble det presentert beregninger der arbeidsgiver med en arbeidsgiverperiode på 14 dager ble antatt å dekke 45 % av det totale antall sykefraværsdager og folketrygden 55 % (1). Etter det synes det å ha etablert seg en tommelfingerregel om en femti-femti-fordeling (2). Denne fordelingen er benyttet til å anslå de totale utgifter ved sykelønnsordningen ved simpelthen å gange folketrygdens utgifter med to. Det har vært hevdet at bruken av femti-femti-regelen til dette formål må bero på en misforståelse (3), og spørsmålet er reist om fordelingen i det hele tatt er riktig.

Fra april 1998 ble arbeidsgiverperioden utvidet fra 14 til 16 kalenderdager (4). Dette forhold og at anledningen til egenmelding er blitt utvidet (5), kan ha medført at arbeidsgivernes andel av utgiftene til sykefravær har økt. På den annen side er varigheten av sykefraværene blitt lengre de senere år (6). Disse endringer aktualiserer en gjennomgang av anslaget over fordelingen av sykefraværsdager på arbeidsgiver og folketrygden. Grunnlaget for et slikt anslag er nå blitt bedre i og med trygdekontorenes registrering av alt legemeldt sykefravær og Statistisk sentralbyrås kvartalsvise undersøkelser over egenmeldte sykefravær i et utvalg av bedrifter (7).

Materiale og metode

Anslag over fordelingen på arbeidsgiver og folketrygden av sykefraværsdager i kalenderåret 2001 tar utgangspunkt i to datakilder.

Rikstrygdeverkets register over alt legemeldt sykefravær

Registeret er basert på månedlige uttrekk fra trygdekontorenes registreringer av sykmeldingsblankett 1A i sykepengeutrutinen i INFO-trygd og omfatter alle arbeidstakere. På sykmelding 1A er fraværet angitt ved datoene: «fra og med» og «til og med». Ved å benytte disse datoer blir fraværet angitt i kalenderdager.

For det aktuelle analyseformål er følgende definisjoner benyttet:

- Sykmelding: 1A-meldinger med forskjellig pasientidentifikasjon og forskjellig fra-og-med-dato
- Sykefravær: Alle 1A-meldinger med samme pasientidentifikasjon og samme arbeidsuførhetsdato
- Sykefraværets varighet: Summen av kalenderdager angitt ved fra-og-med-dato til til-og-med-dato på de enkelte 1A-meldinger i samme sykefravær

For 2001 er alle legemeldte sykefraværsdager på grunn av den sykmeldtes egen sykdom nummerert sekvensielt etter sykefraværets varighet. Alle sykefravær med minst én fraværsdag i 2001 er inkludert.

Statistisk sentralbyrås utvalgsundersøkelse over egenmeldte sykefraværsdager

Statistisk sentralbyrå innhenter rapporter fra et utvalg på 10 000 bedrifter og gir primært anslag på tapte dagsverk knyttet til det egenmeldte sykefravær. For 1.–3. kvartal 2001 har Statistisk sentralbyrå beregnet tapte normalarbeidsdager for egenmeldte fravær av 1–3 dagers varighet. For 4. kvartal 2001 inkluderer tapte normalarbeidsdager alt egenmeldt sykefravær, også egenmeldt fravær utover tre dager. Sykefraværsdager ved egenmeldt sykefravær utover tre dager i 4. kvartal er anslått å utgjøre om lag 1 % av det egenmeldte fravær totalt. Normalarbeidsdager er omgjort til kalenderdager, som er benyttet for det legemeldte sykefravær. Dette er gjort ved å anta at 2001 hadde 225 normalarbeidsdager. Da er ordinære fridager også trukket fra. Fravær grunnet barns sykdom er ikke inkludert.

Resultater

Legemeldte sykefraværsdager i 2001

Legemeldt sykefravær med minst én fraværsdag i 2001 utgjorde i alt 49 millioner fraværsdager. Etter nummerering av disse dagene etter sykefraværets varighet var det 13,3 millioner dager (27,2 %) som ble avvirket i arbeidsgiverperioden på 16 kalenderdager. Tall for kvinner og menn er gitt i tabell 1. For kvinner ble 26,3 % av sykefraværsdagerne avvirket i arbeidsgiverperioden, for menn var den tilsvarende andel 28,7 %. Forskjellen gjenspeiler at andelen av sykefravær som er kortere enn 16 kalenderdager, er større blant menn enn kvinner.

Estimering av egenmeldt fravær

I tabell 2 vises resultatet av omregningene til kalenderdager av tapte normalarbeidsdager på grunn av egenmeldt sykefravær angitt av Statistisk sentralbyrå for 2001. Anslaget blir i alt 5,4 millioner dager. Tall for kvinner og menn separat er også vist i tabell 2.

Anslag over fordeling av sykefraværstid på arbeidsgiver og folketrygd

De legemeldte og de egenmeldte sykefraværstidene i 2001 er summert for hele kalenderåret for å unngå effekten på fordelingsprosenten av sesongvariasjoner

Tabell 1 Legemeldte sykefraværstid i 2001 blant arbeidstakere 16–69 år (dager i 1 000)

Fraværstid	Kvinner	Menn	I alt
Antall i alt	29 295	19 678	48 973
Herav:			
1.–16. dag	7 695	5 646	13 341
Prosent	26,3	28,7	27,2

Tabell 2 Kalenderdager med egenmeldt sykefravær i 2001¹

Kvartal 2001	Antall normalarbeidsdager (dager i 1 000)		
	Kvinner	Menn	I alt
1. ²	583	549	1 132
2. ²	348	326	674
3. ²	312	288	600
4. ³	470	429	899
I alt	1 713	1 592	3 305
Omregnet til kalenderdager	2 779	2 583	5 361

¹ Beregnet ut fra Statistisk sentralbyrås angivelse av tapte normalarbeidsdager pga. egenmeldt sykefravær

² Omfatter bare egenmeldt sykefravær med varighet 1–3 dager

³ Omfatter også egenmeldt sykefravær utover 3 dager

Tabell 3 Legemeldte og egenmeldte sykefraværstid i 2001 (dager i 1 000)

Fraværstid	Kvinner	Menn	I alt
Legemeldte	29 295	19 678	48 973
Egenmeldte	2 779	2 583	5 361
I alt	32 074	22 261	54 334
Fraværstid 1.–16. dag			
Legemeldte	7 695	5 646	13 341
Egenmeldte	2 779	2 583	5 361
Antall i alt	10 474	8 229	18 702
Prosent	32,7	37,0	34,4

i sykefraværets varighet. Andelen av sykefraværstidene totalt som faller i arbeidsgiverperioden på 16 kalenderdager, er angitt i tabell 3. For kvinner er prosenten 32,7, for menn 37,0 og totalt 34,4.

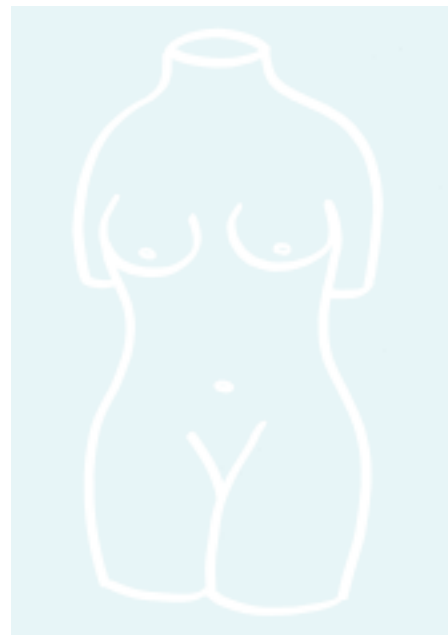
Usikkerheten i disse estimerte fordelingsprosentene knytter seg både til registrering av det egenmeldte og det legemeldte fravær. Effekten på fordelingsprosenten av størrelsen på det egenmeldte fraværet er liten. Beregninger viser at en økning på 10 % ville gi en økning i fordelingsprosenten på 0,7 prosentpoeng. En reduksjon i det egenmeldte fravær på 10 % ville gi en reduksjon på 0,3 prosentpoeng. Når det gjelder det legemeldte fravær, er det en mulighet for at ikke alle fravær av kort varighet blir registrert. Om det faktisk skjer og hva omfanget av en underregistrering eventuelt ville være, er det ikke mulig å si noe sikkert om. En underregistrering på opptil 10 % kan regnes til å ville øke arbeidsgiverandelen fra 34,4 % til 34,7 %. Hvis det egenmeldte fravær er 10 % for lavt og det legemeldte korttidsfravær samtidig er 10 % underregistrert, vil arbeidsgiverandelen av det totale sykefraværet utgjøre 35,4 %.

Diskusjon

Fordelingen av sykefraværstid på arbeidsgiver og folketrygden har stor interesse, fordi fordelingen er brukt til å anslå arbeidsgiverens utgifter til sykelønnsordningen og kostnadene ved ordningen totalt. Med det best mulige datagrunnlag som er tilgjengelig i dag for å beregne fordelingen, blir resultatet at vel 34 % av sykefraværstidene i 2001 ble avvirket i arbeidsgiverperioden på 16 kalenderdager og knapt 66 % i perioden som dekkes av folketrygden. Anslaget som er beregnet, er robust for underregistrering av det legemeldte korttidsfraværet på den ene side, og for en rimelig over- eller underrapportering av det egenmeldte sykefravær på den annen side.

Sykefravær for et helt kalenderår er benyttet for å unngå effekten på fordelingsprosenten av sesongvariasjoner i sykefraværstidvarigheten. I første kvartal især er det en stor andel korte fravær. Benyttede tall fra dette kvartal i 2001, blir anslaget på arbeidsgiverandelen 38,5 %. Det laveste anslag gir 2. kvartal med 31,2 %.

Når det kan anslås at fordelingen av sykefraværstidene i 2001 på arbeidsgiver og folketrygden ikke er femti-femti, som det har vært vanlig å anta, men nærmere $\frac{1}{3}$ – $\frac{2}{3}$, betyr det at anslaget på utgifter til sykelønnsordningen, basert på denne fordeling, blir mindre enn tidligere antatt. Med en utgift for folketrygden i 2001 på 21,2 milliarder kroner (8) innebærer den direkte bruk av den anslåtte fordeling at anslaget på arbeidsgiverens utgifter blir vel 10 milliarder kroner lavere enn tidligere antatt og at anslaget på kostnaden ved syke-

Tommelfingerregelen om femti-femti-fordeling av utgifter til sykelønnsordningen mellom arbeidsgiver og folketrygden gjelder ikke lenger. Illustrasjon A.G. Hertzberg

lønnsordningen totalt reduseres med det samme beløp, fra 42,4 til vel 31 milliarder kroner.

Anslaget over fordelingen av sykefraværstid er basert på det beste datagrunnlag som er tilgjengelig i dag. Det betyr ikke at datagrunnlaget ikke kan bli bedre. Muligheten for det ligger i å gjennomføre tiltak som kan øke svarprosenten i Statistisk sentralbyrås utvalgsundersøkelse over egenmeldte fraværstid og å sikre fullstendig registrering av alt legemeldt korttidssykefravær.

Litteratur

- Ot.prp. nr. 68 (1976–77). Om lov om endringer i lov av 17. juni 1966 nr.12 om folketrygd. Side 57.
- Hagen K, Hippe JM, red. Alle vet jo... Rapport om sykelønn og sykefravær. FAFO-rapport nr. 119. Oslo: Fagbevegelsens senter for forskning, utredning og dokumentasjon, 1991.
- Pedersen AW. Fravær i arbeid. Utviklingen i sykefraværet på 90-tallet. FAFO-rapport nr. 218. Oslo: Forskningsstiftelsen FAFO, 1997.
- Lov av 28. februar 1997 nr. 19. Om folketrygd (Folketrygdloven) med endringer, sist ved lov av 21. desember 2000 nr. 125 (i kraft 1. januar 2001). Oslo: Cappelen Akademiske, 2001.
- St.prp. nr. 1 (2001). Intensjonsavtalen om et inkluderende arbeidsliv – budsjettmessige konsekvenser mv.
- Utviklingen i sykefravær og sykepengeutgifter på 1990-tallet. Rapport fra en arbeidsgruppe. Oslo: Sosial- og helsedepartementet, Trygdeavdelingen, 1998.
- Statistisk sentralbyrå. www.ssb.no/emner/06/02/sykefrat/om.html (2002)
- Trygdestatistisk årbok Tabell 6.5. Oslo: Rikstrygdeverket, Utredningsavdelingen, 2002.